

Міністерство освіти та науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Географічний факультет
Кафедра Фізичної географії та геоекології

На правах рукопису

УДК: 911.8

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС ТА ЙОГО
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ**

**EUROPEAN GREEN DEAL AND ITS
IMPLEMENTATION IN UKRAINE**

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Галузь знань **10 – Природничі науки**

Спеціальність **106 – Географія**

Освітня програма **Транскордонне екологічне співробітництво**

Кваліфікаційна робота бакалавра

студентки 4 курсу

Вижак Поліни Валеріївни

Наукова керівниця:

кандидат географічних наук, доцент

Гавриленко Олена Петрівна

КИЇВ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1 ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ	6
1 1 Мета та напрямки ЄЗК	6
1 2 Критика ЄЗК	11
2 ДІЙСНИЙ РУХ УКРАЇНИ ДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄЗК	15
2 1 Контекст галузей України, важливих для ЄЗК	15
2 2 Роль українського уряду	19
2 3 Роль громадських та неурядових організацій (ГО та НУО)	22
3 ПРОБЛЕМИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	25
3 1 Проблеми імплементації ЄЗК в Україні	25
3 2 Пропозиції вирішення проблем імплементації	29
ВИСНОВКИ	33
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	36

ВСТУП

Актуальність роботи. Прагнення України до вступу в Європейський Союз (далі – ЄС), підкріплене з 2014 р. Угодою про Асоціацію з ЄС, ставить перед державою задачу адаптації національного законодавства та політичних стратегій до законодавства ЄС. Це один із найскладніших та найдовших процесів на шляху до євроінтеграції, через який проходить кожна країна-аплікантка. «Україна демонструє свою відданість європейській інтеграції, але пройти цей шлях без імплементації Зеленого курсу ЄС – неможливо. Адже це глобальна політика ЄС, яка сформована на десятки років,» – заявляє заступник Міністра з питань європейської інтеграції Євгеній Федоренко (Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, 2023).

Це дослідження спрямоване на аналіз дійсного руху України в напрямку Європейського Зеленого курсу (далі – ЄЗК) та визначення його перспектив. Особливо важливо дослідити український рух до імплементації ЄЗК враховуючи контекст військової агресії Російської Федерації проти України (2014, 2022 – ...), що продовжується під час написання цієї роботи. В роботі також розглянуті основні перешкоди до імплементації ЄЗК, що зумовлені виснажливими наслідками російської агресії проти України (2014, 2022 – ...), зокрема ушкодження що нанесені карбоноінтенсивним індустріям (вуглевидобувна, металургійна, енергетична тощо), критичний стан природно-заповідного фонду та загальні ушкодження екосистеми України. У сучасному українському ході життя Європейський Зелений курс – не лише шлях до євроінтеграції, але і шанс України встати на шлях «зеленої», сталої відбудови. Окрім сталості, до якої наразі прямує увесь світ орієнтуючись на Цілі сталого розвитку ООН (далі – ЦСР), «зелена» відбудова має перспективу створити прогресивний економічний ландшафт в Україні. Інвестиції в зелені технології та проекти сталої інфраструктури в рамках зусиль з відновлення можуть допомогти диверсифікувати економіку – переходячи на відновлювані джерела енергії, підвищуючи енергоефективність та інвестуючи в «зелені» галузі, такі як

екологічно чистий транспорт та екотуризм, Україна може зменшити свою залежність від традиційних галузей промисловості та викопних видів палива, видобування яких наразі ускладнене (або унеможливлене) російською окупацією, тим самим підвищуючи сталість. Імплементация Європейського Зеленого курсу також зумовить підвищення прозорості політичних процесів, спрямованих на охорону довкілля та природних ресурсів, заохочуючи участь населення у прийнятті важливих рішень щодо довкілля.

Об'єктом дослідження є європейська екологічна політика, викладена в Європейському Зеленому курсі. **Предметом дослідження** є процес інтеграції ЄЗК в українське законодавство та екологічні практики, а також визначення основних викликів та можливостей цього процесу.

Метою даної роботи є з'ясування викликів та можливостей, притаманних імплементації ЄЗК в Україні, шляхом детального аналізу політико-економічної сфери, інституційної динаміки співпраці України з ЄС та наслідків імплементації ЄЗК для довкілля, а також синтез рекомендацій для подолання цих викликів.

Для досягнення мети роботи поставлені наступні **завдання**:

- 1) розглянути мету та напрямки ЄЗК, а також критику ризиків, що входять до формулювання Курсу;
- 2) охарактеризувати поточний стан економічних галузей України, що мають зазнати реформ в рамках ЄЗК; визначити можливості, виклики на цьому шляху;
- 3) проаналізувати діяльність уряду України та його міжінституційну співпрацю (зокрема з ЄС) для імплементації ЄЗК в Україні, існуючу екологічно нормативно-правову базу України;
- 4) проаналізувати діяльність та рекомендації українських ГО та НУО щодо імплементації ЄЗК в Україні;
- 5) синтезувати рекомендації щодо імплементації ЄЗК в Україні.

Обраний **метод дослідження** – аналіз екологічної нормативно-правової бази України та ЄС, наукових публікацій та офіційних звітів від неурядових та

громадських організацій (ГО та НУО), синтез рекомендацій щодо інтеграції ЄЗК в Україні на основі розглянутих джерел.

Інформаційна база дослідження складається з переліку літературних джерел інформації, інтернет-джерел, рисунків, законодавчих актів, програм та планів ЄС, програмних та звітних документів ГО та НУО.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, 3 розділів, висновків, 13 ілюстрацій та переліку використаних джерел, що налічує 51 позицію. Загальний обсяг роботи становить 41 сторінку.

1 ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

1.1 Мета та напрямки ЄЗК

Європейський Зелений курс (ЄЗК) знедавна став основною стратегією для країн Європейського Союзу, що спрямована на перетворення Європи на перший кліматично нейтральний континент до 2050 р. Це масштабна і далекоглядна стратегія Європейського Союзу, що має величезне значення у сфері міжнародного екологічного співробітництва. Започаткований Європейською Комісією в грудні 2019 року, цей стратегічний документ є наймасштабнішим в протистоянні ЄС викликам, що пов'язані зі зміною клімату. Розробкою ЄЗК Європейська Комісія висловила повну відданість перетворенню ЄС на чисту та ресурсоефективну економіку, відповідно до мети, встановленої Паризькою угодою 2015 р – міжнародного договору про зміни клімату, укладеної в рамках Рамкової конвенції ООН про Зміни клімату (UNFCCC). Європейський зелений курс став керівним стратегічним принципом для досягнення цих цілей і спрямував зусилля на досягнення нульових викидів до 2050 року. У 2021 ж році, ЄС прийняв свій перший Європейський кліматичний закон, що закріпив мету досягнення повної кліматичної нейтральності до 2050 року та скорочення викидів на 55% до 2030 р. порівняно з 1990 р. Додатково, у лютому 2024 року Комісія рекомендувала нову проміжну мету – зменшити викиди на 90% до 2040 року (European Commission).

Формулювання ЄЗК ґрунтувалося на взаємозв'язку між екологічною сталістю, економічним процвітанням та соціальною рівністю. Надважливу роль у формулюванні Європейського Зеленого курсу зіграли Цілі сталого розвитку (далі – ЦСР), прийняті Організацією Об'єднаних Націй (ООН) у 2015 р (рис. 1) (Sachs, J.D. et al., 2019), що встановили 17 взаємопов'язаних цілей, спрямованих на вирішення різних соціальних, економічних та екологічних проблем, з кінцевим терміном досягнення до 2030 року. Зв'язки між двома лініями розвитку, ООН та ЄС, яскраво відображаються у прийнятих в ЄЗК норматив (рис. 2).

Рис. 1. Цілі Сталого розвитку ООН (RELX SDG Resource Centre, 2017)

Таблиця порівняння ЦСР із нормативами Європейського Зеленого курсу показує, що ЄЗК має найбільший фокус на п'ять із усіх Цілей, а саме: ЦСР 7 (Доступна та чиста енергія), ЦСР 8 (Достойна праця та економічний розвиток), ЦСР 9 (Індустрія, інновації та інфраструктура), ЦСР 12 (Відповідальне споживання та виробництво) і, очікувано, ЦСР 13 – Пом'якшення наслідків зміни клімату. Поєднання та переплетення двох основних стратегій сталого розвитку, для світу та для Європи зокрема, показують плідний результат співпраці міжнародних інституцій.

	SDG 1	SDG 2	SDG 3	SDG 4	SDG 5	SDG 6	SDG 7	SDG 8	SDG 9	SDG 10	SDG 11	SDG 12	SDG 13	SDG 14	SDG 15	SDG 16	SDG 17	Total Score
A New Industrial Strategy for Europe	1	2	1	2	0	0	3	2	3	0	1	2	2	1	2	2	2	26
Circular Economy Action Plan	0	2	1	0	0	2	2	2	3	2	0	3	2	2	2	2	0	23
EU Biodiversity Strategy for 2030	0	2	2	1	1	0	2	2	1	1	0	2	2	3	3	0	2	24
Farm to Fork Strategy	2	3	2	0	0	0	2	2	1	2	0	3	2	2	2	0	1	24
EU Hydrogen Strategy	1	0	0	2	0	0	3	2	3	1	2	2	3	0	0	2	1	22
7 technology flagship Areas, ASGS for 2021	0	0	2	1	1	0	2	3	3	3	3	2	2	0	1	2	1	26
Stepping up Europe's 2030 climate Ambition	0	0	2	1	0	0	3	2	3	3	2	3	3	1	2	0	0	25
Chemicals strategy for Sustainability	0	1	3	0	0	0	1	0	3	0	1	2	3	3	3	1	0	21
EU Strategy to reduce methane emissions	1	3	1	1	0	0	2	1	2	0	1	2	1	1	1	1	1	19
A Renovation Wave for Europe	1	0	0	1	0	0	3	1	2	0	3	2	3	1	1	1	1	20
EU Commission Recommendation on Energy Poverty	3	0	0	0	0	0	2	2	0	3	1	1	2	0	0	0	0	14
EU Strategy to harness the potential of offshore renewable energy for a climate neutral future	0	0	0	1	0	0	3	2	3	0	2	1	3	2	0	2	2	21
European Climate Pact	0	2	1	2	1	0	0	1	2	1	2	2	3	2	2	0	0	21
Smart Mobility Strategy	0	1	2	0	0	0	3	0	3	2	2	2	3	2	0	0	1	21
The European economic and financial system: fostering openness, strength and resilience	0	0	1	0	0	0	2	2	2	1	0	1	1	0	1	3	3	17
EU Strategy on Adaptation to Climate Change	2	2	2	1	1	3	2	3	3	2	3	1	3	2	2	2	2	36
Directing finance towards the European Green Deal	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2	0	2	3	1	1	0	0	11
Updating the 2020 New Industrial Strategy: Building a stronger Single Market for Europe's recovery	1	2	1	2	0	0	3	2	3	0	1	2	2	1	2	2	2	26
The EU's Blue Economy for a Sustainable Future	0	2	0	1	1	2	2	1	1	0	2	2	2	3	0	0	1	20
European Climate Law	0	2	2	0	0	2	2	2	2	0	2	2	3	2	2	0	2	25
Strategy for Financing the Transition to a Sustainable Economy	0	0	0	0	0	1	1	3	3	3	1	1	2	1	2	3	2	23
Fit for 55	0	0	1	1	0	1	3	2	3	3	3	3	3	0	2	0	2	27
Total Score	12	24	24	17	5	11	46	39	49	31	30	43	53	30	31	21	26	

Рис. 2. Connection of the European Green Deal to the 17 SDGs (SDSN Europe, 2021)

Найамбітніша задача ЄЗК – декарбонізація. Ця стратегія ставить перед собою задачу істотно скоротити викиди парникових газів щонайменше на 55% до 2030 р. порівняно з рівнем 1990 року, до 2050 ж року ЄЗК має мету повної декарбонізації. Найбільше зменшення вуглецевих викидів стосується європейського енергетичного сектору, адже 75% викидів в ЄС припадають саме на нього – чиста, безпечна, та доступна енергія є першим напрямком ЄКЗ. До нього входить розвиток відновлювальних джерел енергій (ВДЕ) та програми фінансування підвищення енергоефективності будівель. Тим не менш, окрім амбітної цілі декарбонізації Європи, ЄЗК має низку інших основоположних напрямків. Розглянемо кожен напрямок окремо (рис. 3):

Рис. 3. Напрямки Європейського Зеленого курсу (Сформовано авторкою)

Будівництво та реконструкція. Перегляд цільових показників відновлення матеріалів, встановлених у законодавстві ЄС для будівельних відходів, та відходів від знесення об'єктів; просування ініціатив щодо зменшення ущільнення ґрунту, реабілітації занедбаних або забруднених земельних ділянок та безпечне використання видобутих ґрунтів. Забезпечення відповідності будівництва нових і реконструкції існуючих будівель на всіх етапах до потреб циркулярної економіки та посилення кліматичної стійкості будівельного фонду. Особлива увага – ремонту соціального житла, щоб допомогти верствам населення, які мають проблеми з оплатою комунальних платежів. Впровадження енергоефективних заходів для існуючих жилих будівель має охопити 50 млн споживачів (Екодія, 2023).

Сталий та «розумний» транспорт. Оскільки на транспортну галузь припадає близько 25% викидів парникових газів, перевага надається «чистим»

видам транспорту. Таким чином, 75% внутрішніх автомобільних вантажних перевезень планується перевести на залізницю та водні шляхи; заохочується перехід на альтернативні види палива для досягнення цілі нульових викидів транспорту (Екодія, 2023).

Відновлення біорізноманіття. Запропоновано «Стратегію біорізноманіття ЄС», основна мета якої – це збільшення площі природно-заповідного фонду (ПЗФ) на території ЄС до 30%; також заохочується збільшення зелених зон в міському просторі. «Лісова стратегія ЄС» розроблена для підвищення якості і кількості Європейських лісів, і передбачає собою посадку 3 млн дерев на території ЄС до 2030 р., з урахуванням рекомендацій щодо видів дерев та конкретної необхідності їх посадки на певних земельних угіддях для коректного озеленення (UNDP, 2022).

«Від ферми до виделки» («Від лану до столу»). Стратегія «Від ферми до виделки» («Від лану до столу») спрямована на реформацію європейського сільського господарства, і передбачає значне скорочення використання пестицидів, добрив, антибіотиків та антимікробних препаратів; зменшення винесення поживних речовин з ґрунту (European Commission, 2020).

Перехід до циркулярної економіки. Новий план дій спрямований на сталий дизайн продукції, заохочення відповідального споживання для запобігання відходам і довгого збереження ресурсів в економіці ЄС. Одним із важливих заходів переходу також є **діджиталізація**. (European Commission, 2020).

Нульове забруднення довкілля. Прийнято план запобігання забрудненню повітря, води та ґрунту, зокрема хімікатами, фармацевтичними препаратами та мікропластиком.

Посилення кліматичних дій. Пакет ініціатив «FitFor55» (рис. 4) з метою 55% декарбонізації до 2030 р. створено для заохочення та прискорення переходу громадян та підприємств до кінцевої мети кліматичної нейтральності шляхом впровадження крос-секторальної кооперації та мотивації якнайбільшої кількості стейкхолдерів задля збереження довкілля (EVBox, 2021).

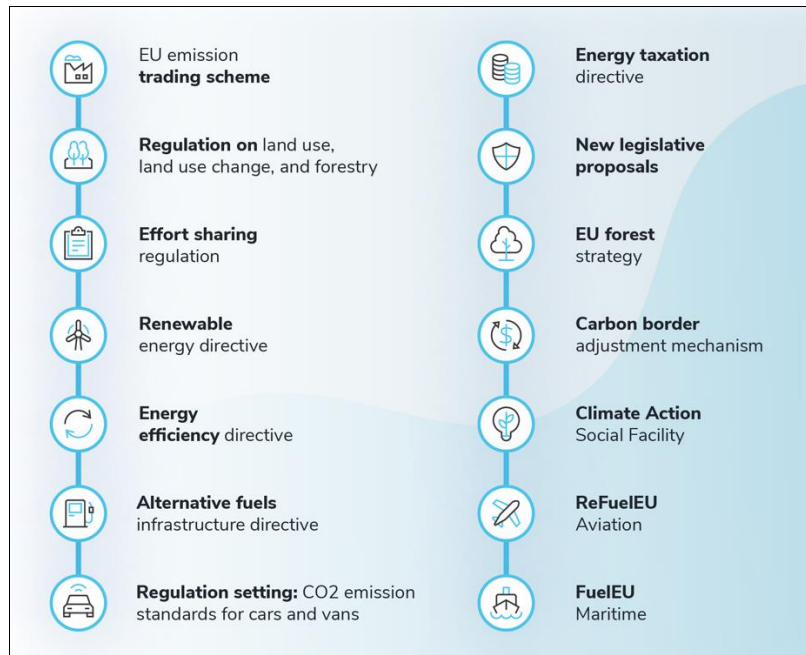
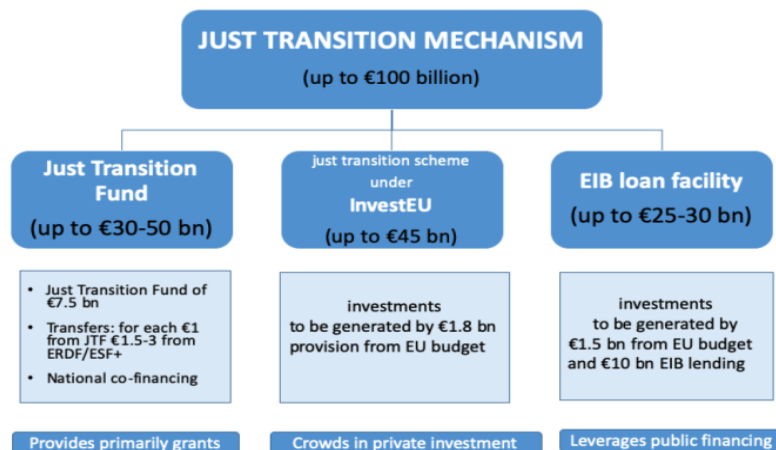

Рис. 4. FitFor55 Package (EVBox, 2021)

Одним із критично важливих інструментів ЄЗК є *Механізм справедливого переходу* (рис. 5). Забезпечує спрямовану підтримку з метою стимулювання залучення до 100 мільярдів євро протягом 2021-2027 рр. у найбільш «постраждалих» від нової екологічної політики регіонах для зменшення соціально-економічних наслідків перехідного періоду.

Data source: [European Commission](#), 2020.

Рис. 5. Механізм справедливого переходу (ELTI EU, 2020)

У Механізм входять:

- 1) Фонд Справедливого переходу, який отримає 7,5 млрд євро в доповнення до пропозиції Комісії щодо наступного довгострокового бюджету ЄС.
- 2) Спеціальна схема справедливого переходу в рамках InvestEU для мобілізації до 45 млрд євро інвестицій. Схема спрямована на залучення приватних інвестицій, в тому числі у сталу енергетику і транспорт.
- 3) Кредитна лінія для державного сектору з Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) за підтримки бюджету ЄС для мобілізації від 25 до 30 мільярдів євро інвестицій. Він буде використовуватися для кредитування державного сектору, наприклад, для інвестицій у мережі централізованого теплопостачання та реконструкцію будівель (European Commission, 2020).

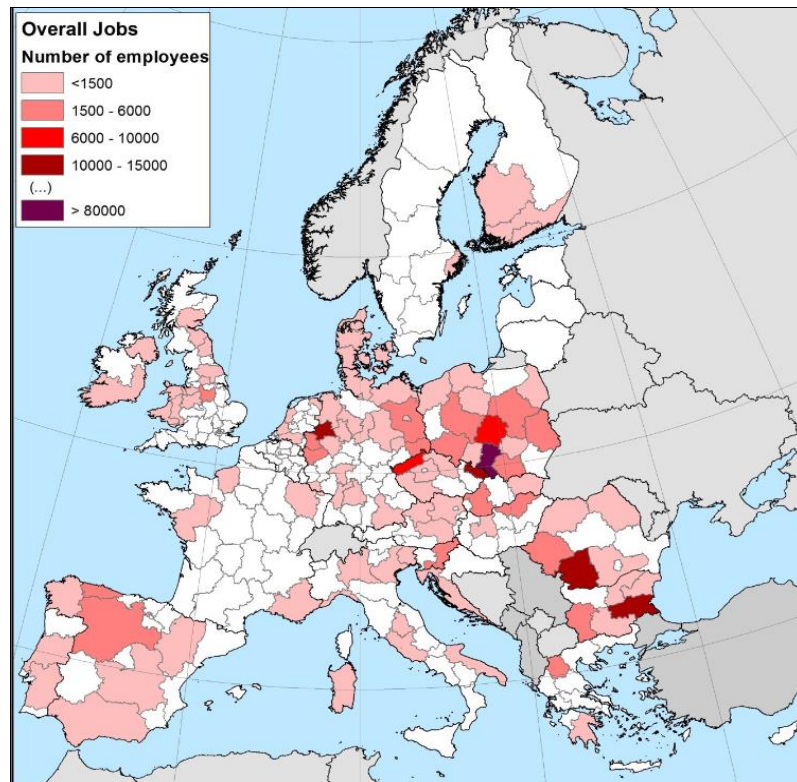
1.2 Критика ЄЗК

Після голосного свого заснування, Європейський Зелений курс привернув увагу міжнародного суспільства і викликав різноманітну критику з учасників промисловості, захисників довкілля, політиків та науковців.

Концентрація робочих місць у вугільній промисловості в окремих регіонах Європи становить значний ризик поглиблення регіональної нерівності в межах Європейського Союзу (ЄС). Регіони, що значною мірою залежать від видобутку та переробки вугілля, стикаються з певною економічною залежністю від цього сектору, що робить їх вразливими до спадів або змін на світових енергетичних ринках. Отже, занепад вугільної промисловості, спричинений новими екологічними нормами зазначеними в Європейському Зеленому курсі, потенційно може призвести до серйозного скорочення робочих місць та економічного спаду в цих регіонах. Яскраво відображений нерівномірний в сторону сходу Європейського Союзу розподіл зайнятості в вугільній індустрії на рис. 6.

Окрім декарбонізації, загрозу для регіональних диспропорцій, за думкою дослідників, становить також курс на діджиталізацію. Столичні та загалом міські райони демонструють більшу готовність до цифрового переходу, на відміну від

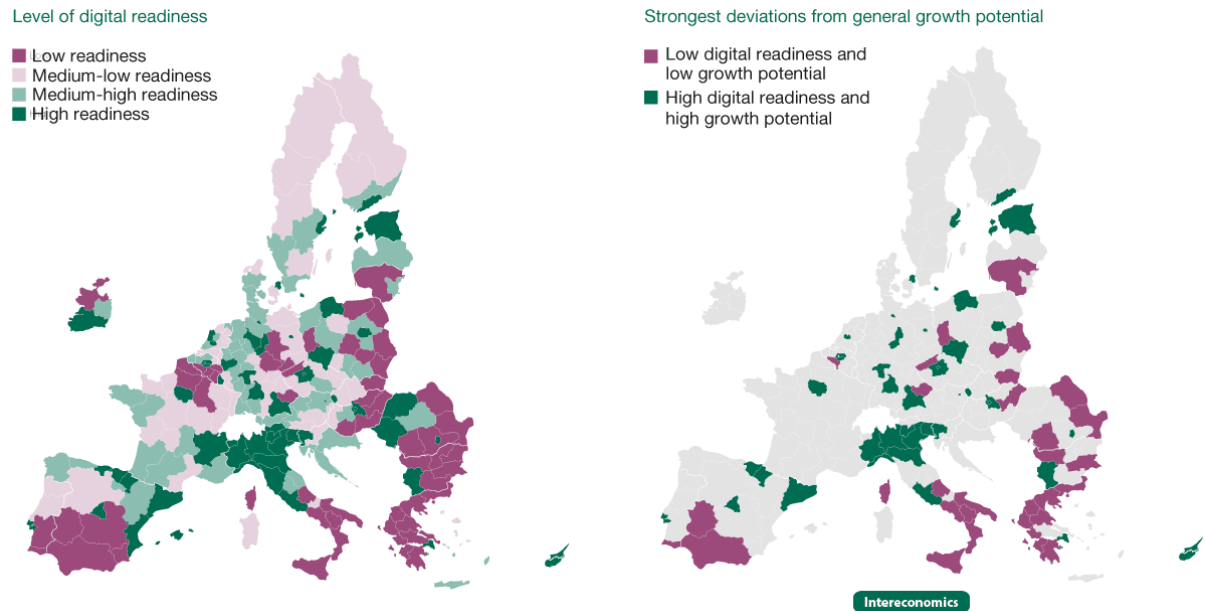
регіонів Східної (зокрема, Польщі, Угорщини, Болгарії та Румунії) та Південної Європи (зокрема, Іспанії, Італії та Греції), які демонструють нижчий рівень готовності до діджиталізації (рис. 7).

Рис. 6. Загальна кількість робочих місць на вугільних електростанціях та вугільних шахтах у регіонах ЄС та Великобританії (The Vienna Institute for International Economic Studies, 2022)

Північноєвропейські ж регіони, як правило, демонструють більш сприятливу позицію для цифрової трансформації. Столичні регіони, особливо ті, що спеціалізуються на наданні високотехнологічних послуг, можуть отримати найбільші переваги від цифрової трансформації завдяки кращій технічній інфраструктурі та сприятливому бізнес-середовищу. Ці регіони пропонують широкі можливості для участі в цифровій економіці, чому сприяють динамічні ринки праці. Промислові ж регіони можуть відчувати менше переваг через обмежений потенціал для розвитку цифрових продуктів і послуг. Очікується, що сільські регіони, орієнтовані насамперед на сільське господарство, отримають

найменші вигоди від діджиталізації. (Maucorps, A. et al., 2023). Таким чином, критики вказують, що політика діджиталізації може дедалі збільшити розрив між бідними та багатими регіонами ЄС.

Рис. 7. Готовність регіонів ЄС NUTS 2* до цифрового переходу, що призвела до відхилень у потенціалі економічного зростання, та регіони з найбільшими відхиленнями від загального потенціалу економічного зростання, спричиненого цифровим переходом (Maucorps, A. et al., 2023)

*NUTS 2 – підклас розподілу територіальних одиниць системи NUTS (Nomenclature of Territorial Units for Statistics) Європейського Союзу. Мінімальна кількість жителів одиниці класу NUTS 2 становить 800,000 осіб, максимальна – 3 млн осіб.

Деякі критики вважають, що виведення на перший план нового екологічного порядку денного у формі ЄЗК, Європейський Союз першочергово прагне зміцнити свій авторитет як на європейській, так і на світовій арені, реагуючи на зростаючий дискурс навколо захисту довкілля в світовому політичному колі. Європейський Зелений курс надає ЄС можливість просувати певну «зелену» ідеологію сталого розвитку, використовуючи свій статус і вплив. Ідеологія, що лежить в основі Європейського Зеленого курсу, передбачає, що європейці цінують свої природні ресурси, екологічне розмаїття та соціальний

добробут і колективно зобов'язуються захищати ці цінності – однак, критики стверджують, що Зелений курс недооцінює активність громадян і їхню готовність до змін, закликаючи насамперед до співпраці під керівництвом ЄС, а не до більш суттєвих змін у поведінці населення і суспільних нормах (Eckert, E. & Kovalevska, O., 2021). Окрім цього, Європейський Зелений курс також критикують за спрощення складних наукових тем: «Загальною тенденцією ЄЗК є спрощення складних концепцій, а отже, ігнорування складнощів, пов'язаних з їхнім впливом на довкілля. Приклади включають, але не обмежуються: концепцію кліматичної нейтральності, перехід (...) до циркулярної економіки, сталий видобуток сировини (...) . Це серйозно ускладнює завдання збереження природного спадку, оскільки не враховується значна частина супутньої екологічної шкоди» (Hereu-Morales, J. et al., 2024). Інша критика вказує: «(ЄЗК) зменшує масштаби екологічних викликів і не пропонує узгодженої макроекономічної бази, в якій можна було б досягти кліматичних цілей» (Pianta, M. & Luccese, M., 2020).

Врахування цих критичних зауважень є вкрай важливим для того, щоб Європейський Зелений курс ефективно вирішував екологічні проблеми, та досягав своїх цілей.

2 ДІЙСНИЙ РУХ УКРАЇНИ ДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄЗК

2.1 Контекст галузей України, важливих для ЄЗК

Дослідження та розуміння поточної специфіки галузей промисловості України, які мають зазнати змін в контексті Європейського Зеленого курсу, є основою для прийняття обґрунтованих рішень, розробки ефективного плану дій. Важливо зазначити, що на момент написання цієї роботи повномасштабне вторгнення РФ на територію України кардинально швидко змінює стан усіх галузей, які охоплює Європейський Зелений курс. Таким чином, інформація про їх стан непередбачувано змінюється, а доступ до неї ускладнений окупацією та активними бойовими діями, зокрема окупацією та нівеченням територій природно-заповідного фонду України, масштабними атаками РФ на енергетичну інфраструктуру України, та іншим з невичерпного переліку завданої шкоди. Таким чином, частина інформації, наведеної нижче, може бути відображена в контексті до повномасштабної російської війни проти України. Тим не менш, розглянемо основні особливості окремих галузей економіки України, важливих для ЄЗК:

Енергетика. Атомні електростанції виготовляють близько 50% української електроенергії. Інша ж частина енергетичного сектору України досить сильно залежна від вугільного видобування та використання – теплоелектростанції (ТЕС) виробляють майже 30% електроенергії в Україні, і лише 10,5% – інші джерела (рис. 8) (Енергоатом, 2023).

Що це означає для України? Рада країн-членів ЄС та Європейський Парламент домовилися визнати ядерну енергетику стратегічною технологією для декарбонізації ЄС (EURACTIV, 2023). Більше того, «Зелена таксономія ЄС включає ядерну енергетику як один з варіантів для розгляду з набором фінансових інструментів для заохочення інвестицій», – повідомляє Fusion for Energy, 2023. Завдяки тому факту, що Україна володіє значним потенціалом ядерної енергетики, маючи кілька діючих атомних електростанцій та плани щодо подальшого розвитку, інвестиції ЄС можуть зміцнити партнерство з Україною

та сприяти більш тісній співпраці у досягненні спільних цілей у сфері охорони довкілля та енергетичної безпеки для усієї Європи.

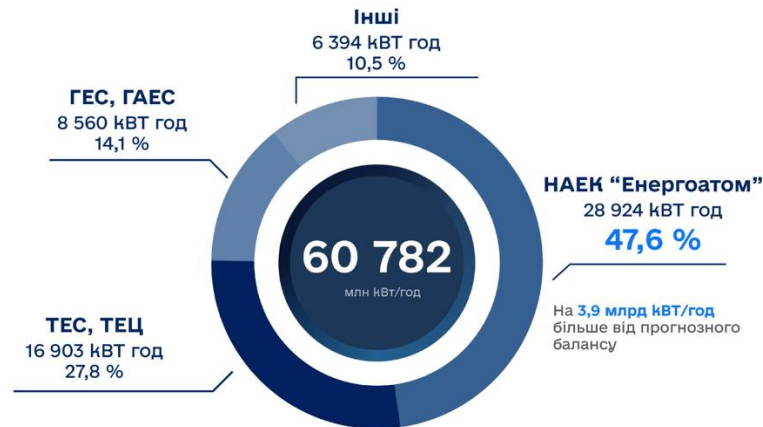

Рис. 8. Розподіл виробництва електроенергії в Україні (Енергоатом, 2023)

Будівництво. У Зеленій книзі «Взаємодія учасників ринку будівництва в розрізі життєвого циклу будівель та споруд» стверджують – сучасна будівельна галузь в Україні не перейшла до етапу інтенсивного розвитку, а досі розвивається за екстенсивним сценарієм. Низький відсоток інтелектуальної складової при реалізації проєктів також негативно впливає на сталий розвиток. Імплементация Європейського Зеленого курсу в українській будівельній галузі має створити чесну конкуренцію ринку, змусити будівництво в Україні дотримуватися енергетичних та ін. безпекових європейських стандартів, запустити перехід від теплової генерації до використання відновлюваних джерел енергії. Окрім того, необхідно забезпечити споживачів енергії пропорційними тарифами, щоб забезпечити справедливі умови на ринку та підтримати сталий розвиток в Україні (BRDO, 2022).

Транспорт. Розвинені залізничні зв'язки показують позитивне та перспективне становище України у декарбонізації транспортної системи. Тим не менш, як зазначено у Зеленій книзі «Реалізація Європейського зеленого курсу в транспорті та формування сталої мобільності», український транспорт хоч і відповідає всього за ~10% всіх викидів парникових газів в країні, однак споживає

71% загального обсягу нафти. За останні три десятиліття співвідношення викидів значно змінилося, з основним переходом у бік збільшення частки викидів від автомобільного транспорту. У 2017 році викиди на дорогах склали понад 70% від усіх викидів транспортних засобів, що робить цю проблему надзвичайно актуальною для майбутньої транспортної політики (BRDO, 2022). Важливо зберегти залізничне сполучення перлиною українського транспорту – на щастя, Укрзалізниця на сьогодні показує себе як одну з найважливіших часток української індустрії.

Виробництво. Довоєнно розвинена важка металургійна індустрія, що є дуже паливно- та енергетично витратною, і за своєю природою не відповідає пріоритетам Європейського Зеленого курсу. Тим не менш, російська агресія проти України (2014, 2022) внесла свої руйнівні корективи – стан цих галузей економіки різко змінюється, зокрема через руйнацію гігантів металургії «Азовсталь» та комбінат ім. Ілліча у Маріуполі, а також Кременчуцького нафтопереробного заводу (Економічна правда, 2022). Такі виснажливі руйнації показують гостру необхідність у самі «зеленій» повоєнній відбудові.

Поводження з відходами. Замала, застаріла інфраструктура переробки сміття та відсутність єдиної національної практики утилізації відходів створює перешкоди для культури циркулярної економіки. На відміну від багатьох європейських країн, в Україні суттєво низький рівень переробки та утилізації твердих побутових відходів і високий рівень захоронення відходів на полігонах. Станом на 1 січня 2021 року в Україні налічувалося 6 045 полігонів та звалищ, які займають 8 800 га території країни. Воєнний час ще більше погіршив ситуацію: не налагоджений вивіз сміття, пожежі на полігонах, руйнування інфраструктури, проміжні звалища та величезна кількість будівельного сміття і будівельних відходів призводить до ще більшого забруднення (SALAR International, 2022).

Сільське господарство. Україна багата на орні землі та має розвинену агрикультуру, і є важливим гравцем у (поза-)європейському постачанні продовольства. Експерти стверджують: «Україна має потенціал для того, щоб

розпочати нову еру сталого розвитку сільського господарства, якщо приєднається до Європейського Союзу» (The Parliament, 2024). Популяризація диверсифікації сільськогосподарських культур та особливо скорочення використання хімічних пестицидів зададуть «зелений» шлях не лише для українського господарства, але і стане перевагою усій Європі.

Лісництво. Україна є домівкою для величезних лісових масивів, важливих для усього європейського регіону. Незаконні рубки та швидкі зміни у землекористуванні є найбільшими проблемами українського лісництва. Лише у 2022 р. Обсяг незаконних рубок у 2022 році склав 20,6 тис. куб. м (Державне агентство лісових ресурсів України, 2023). Такі масштаби руйнування лісів неприпустимі для Зеленого курсу, а отже в галузі лісництва є гостра потреба формування чіткої охоронної політики, що включатиме в себе також освітницьку діяльність для громадськості, задля підвищення обізнаності про шкідливі наслідки вирубки лісів.

Діджиталізація. Україна займає одну з передових позицій в Європі з діджиталізації державних послуг. Високий рівень та якість української цифровізації почала поширюватися і до країн ЄС – так, у 2023 р. Міністерство цифрової трансформації України спільно із урядом Естонії розробили застосунок mRiik на базі основного інструменту «держави в смартфоні» Дії (Дія, 2023). В той же час, критично недостатньо дата-інфраструктури для інших важливих для довкілля галузей, наприклад, природоохоронної. Особливо важливо розвивати цифровізацію даних про довкілля, наприклад, для майбутнього приєднання України до всеєвропейської мережі Natura2000, для якої інвентаризація даних – найважливіший етап.

Таким чином, в контексті Європейського Зеленого курсу Україна стикається з низкою серйозних викликів та одночасно великих можливостей у своїх промислових секторах. Основними проблемами є у галузі лісництва та потребує розробки охоронної політики для збереження лісових ресурсів, а також вдосконалення цифровізації для підтримки природоохоронних заходів. У сільському господарстві необхідно здійснити диверсифікацію культур та

зменшити використання хімічних пестицидів для сталого розвитку, сприяючи цілям щодо охорони довкілля. У сфері виробництва та енергетики Україна має виклики щодо "зеленої" відбудови та декарбонізації, а використання ресурсів та управління ресурсами вимагає оновлення та інвестицій.

2.2 Роль українського уряду

Реалізація Європейського Зеленого курсу в Україні потребує багатогранного підходу, в якому роль українського уряду відіграє ключову роль. Оскільки Україна прагне відповідати амбітним екологічним цілям, встановленим Європейським Союзом, співпраця між державними органами як на національному, так і на міжнародному рівні стає необхідною. Український уряд є головним рушієм у прийнятті та реалізації політики, спрямованої на забезпечення сталого розвитку, пом'якшення наслідків зміни клімату та перехід до «зеленої» економіки. Міжурядова ж співпраця, особливо з країнами-членами та інституціями ЄС, сприяє обміну знаннями, передачі технологій та фінансовій підтримці, що має вирішальне значення для реалізації цілей, окреслених у ЄЗК.

Із самого початку, Україна активно показала свою зацікавленість у імплементації Європейського Зеленого курсу. Вже 24 січня 2020 року, за ініціативою Міністерства закордонних справ України, уряд утворив спеціальну Міжвідомчу робочу групу для координації заходів з протидії наслідкам зміни клімату в рамках Європейського Зеленого курсу. Одним із завдань групи є зміцнення інституційної взаємодії між Україною та Європейською Комісією для ефективного впровадження заходів, передбачених Європейським Зеленим курсом. Очільником робочої групи став Віце-прем'єр-міністр України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції (Українська Призма, 2021). Вже у 2021 р., на другій зустрічі робочої групи у м. Києві, українська сторона закликала розширити області питань, які потребують вирішення у сфері охорони довкілля в контексті ефективного реагування на «потрійну планетарну кризу» (зміна клімату, забруднення та втрата природи), нагальною необхідністю прийняття низки законів (зокрема про управління відходами, промислові викиди,

екологічний контроль, Смарагдову мережу) та Національної стратегії управління лісами (Прямуємо Разом, 2021).

Найновітнішими досягненнями українського уряду в рамках імплементації Європейського Зеленого курсу є низка законів та планів. Так, з 2023 р. було внесено зміни у деякі закони України для відновлення та «зеленої трансформації»; також уведено в дію Закон «Про національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів», в межах якого вже розпочато реєстрацію суб'єктів до електронної бази. Окрім цього, було завершено розробку Плану заходів до 2030 р. внеску України до Паризької угоди – прийняття цього плану суттєво покращить інтеграцію України до нових стандартів екологічної політики, враховуючі як засади Паризької угоди та Цілей Сталого Розвитку, так і майбутні засади ЄЗК у законодавстві.

Іншим досягненням українського уряду є вклад у доєднання українського національного оператора електроенергії «Укренерго» в якості повноправного члена до Європейської мережі системних операторів передачі електроенергії ENTSO-E (ENTSO-E, 2024). Хоч доєднання можна вважати успішним результатом зусиль власне бізнесу, та довгорічних переговорів, доєднання насамперед було можливим завдяки нормативно-правовому інструментарію, який ще з підписання Угоди про Асоціацію з ЄС розвивав уряд України (рис. 9).

Окрім цього, за 2023 р. було прийнято низку заходів, що допоможуть Україні імплементувати Європейський Зелений курс, а саме:

- Активна розробка та прийняття нового законодавства щодо розвитку ВДЕ, зокрема Закону № 3220-IX, повноцінна імплементація якого потребує подальших кроків з розвитку нормативно-правової бази на рівні Уряду та НКРЕКП;
- Прийняття положень Регламенту (ЄС) 1227/2011 (REMIT) на рівні українського законодавства, що в разі успішної імплементації дозволить підвищити прозорість енергетичних ринків та запровадити механізми

боротьби з маніпулюванням та інсайдерською торгівлею, що значно покращить роботу ринку;

- Запуск перших проектів з використанням нових технологій, які будуть надзвичайно важливими для "зеленої" енергетики: зокрема, запуск першого біометанового заводу та ліцензування першого в Україні проекту зі зберігання енергії;
- Законодавчі зміни, що сприятимуть підвищенню енергоефективності та фінансуванню відповідних заходів, враховуючи стимулювання вискоелективної когенерації тепла та електроенергії (Закон № 2955-IX) та запуск Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації (ДІКСІ Груп, 2024).

				
Strategy «Ukraine 2020»	Association Agreement	Energy Strategy	Memorandum	Government's Action Plan
<p>Sustainable Development Strategy «Ukraine 2020» (approved by the Presidential Decree on January 12, 2015)</p> <p>Paragraph 3. Road map and priorities of the Strategy implementation</p>	<p>Association Agreement between the European Union and its Member States, on the one hand, and Ukraine, on the other</p> <p>Section V. Economic and sectoral cooperation</p>	<p>Energy Strategy of Ukraine until 2035 (approved by Government Decree No.605 on August 18, 2017)</p> <p>Part 2. Goals and priorities of the Energy Strategy Part 3. Stages and main measures of the implementation of the Strategy</p>	<p>Memorandum of Understanding on a Strategic Energy Partnership between Ukraine and the EU (signed in Brussels on 24.11.2016)</p> <p>Paragraph 7. Implementation and reporting</p>	<p>Action Plan for synchronisation of the integrated power system of Ukraine with the association of power systems of the EU Member States (approved by Cabinet Decree No. 1097-p of 27.12.2018)</p>

Рис. 9. Інтеграція до ENTSO-E в стратегічних документах України (Укренерго, 2019)

Окрім законотворчих процесів, уряд України ще до представлення ЄЗК задав шлях підвищенню прозорості у моніторинговій справі – у разі з оцінкою впливу на довкілля (ОВД), «Мінприроди (...)» на практиці також залучає необхідну технічну допомогу, зокрема у співпраці з проектом ЄС «Підтримка України в апроксимації законодавства ЄС у сфері (довкілля)» (APENA) будуть

реалізовуватись пілотні проекти щодо розгляду перших справ з ОВД» (Міністерство екології та природних ресурсів, 2017).

За результатами аналізу стану імплементації Європейського Зеленого курсу (ЄЗК) в Україні можна зробити висновок, що хоча існує відносний спад амбітності та ініціатив у реалізації цієї стратегії, основним причинним фактором цього може бути переспрямування уваги на проблему російської агресії. Важливість збереження територіальної цілісності та безпеки країни неодмінно зумовлює сконцентрованість уваги на військових та політичних аспектах, що, в свою чергу, може тимчасово відволікти ресурси та увагу від питань екологічного розвитку. Однак на внутрішньому рівні продовжується робота над ключовими екологічними рішеннями, зокрема в сфері енергетики, де реформи та стратегії продовжують активно розроблятися та впроваджуватися. Це свідчить про сталий прогрес у реалізації екологічних зобов'язань перед міжнародними партнерами.

2.3 Роль громадських та неурядових організацій (ГО та НУО)

Роль громадських (ГО) та неурядових організацій (НУО) відіграє важливу інструментальну роль у впровадженні Європейського Зеленого курсу – залучення цих організацій забезпечує прозорість процесів (зокрема, завдяки незалежній оцінці), підзвітності та загалом залучення громадськості до формування екологічної політики демократичним шляхом, орієнтованим на населення.

Прикладом є проєкт «Інтеграція сталого розвитку в Україні відповідно до Європейського зеленого курсу», що реалізується консорціумом громадських організацій (зокрема: ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і Довкілля», асоціація «Енергоефективні міста України», ГО «Жіночий Енергетичний клуб України», та ін.) під загальною координацією ГО «ДІКСІ ГРУП». В рамках цього проєкту створюються квартальні огляди та річні моніторингові звіти «Україна та Європейський Зелений курс», що виділяють основні тенденції в русі та рекомендації до введення ЄЗК. Іншим прикладом значущого вкладу НУО в розвиток екологічної політики є Офіс ефективного

врегулювання BRDO – їхні Зелені книги (дослідження) надають глибокий аналіз галузей України (зокрема, енергетичної) для вчасного та розумного «Зеленого переходу». Ці дослідження, в свою чергу, проводяться у співпраці з PRO – Платформою ефективного врегулювання (за підтримки Державної регуляторної служби України та Міністерства економіки України). Зелені книги окремих індустрій в рамках цього проєкту стали, наприклад, важливим джерелом для даного дослідження у рамках вивчення особливостей сучасного контексту галузей економіки України.

Іншим проявом активної участі громадськості у процесі імплементації ЄЗК в Україні є діяльність ГО «Екодія», що всебічно підтримує українську політику та бізнес завдяки консультаціям із експертами у команді, а також займається перекладом основних положень про Європейський Зелений курс для доступності інформації для україномовного населення.

Гарним прикладом плідної співпраці урядових інституцій та громадськості є аналітичний центр Green Deal Україна – чотирирічний проєкт співпраці України, Польщі та Німеччини, уведений в роботу з 1 червня 2023 р., що фінансується Міністерством освіти та досліджень Федеральної Республіки Німеччини. Аналітичний центр займається збором даних та моделюванням, аналізом екологічної та енергетичної політики та консультаціями, а також програмами з розбудови потенціалу, зокрема енергетичного. Їхні рекомендації, викладені у Пропозиціях щодо зеленого відновлення України (Proposals for Green Recovery in Ukraine), були включені до Звіту Робочої групи високого рівня з питань екологічних наслідків війни в Україні (очільники: Андрій Єрмак, Голова Офісу Президента України, та Маргот Вальстром, колишня прем'єр-міністерка Швеції). Включення рекомендацій аналітичних центрів має заохочуватися і надалі, адже є показником рівної та інклюзивної співпраці між громадським сектором та держуправлінням, що відповідає демократичним засадам ЄЗК у створенні екологічної політики держав.

Подібне залучення ГО та НУО забезпечує більш комплексне розуміння екологічних проблем і дозволяє знайти практичні рішення, які знаходять ширій

позитивний відгук у суспільстві. Крім того, НУО виконують роль перевірки, виступаючи за прозорість, підзвітність та врахування інтересів громадськості у формуванні екологічної політики. Активно залучаючи НУО, український уряд може використовувати різні точки зору на екологічні проблеми та їх вирішення та гарантувати, що екологічна політика буде ефективно адаптована до конкретних потреб та викликів, які стоять перед Україною.

Завдяки своїй інформаційно-просвітницькій діяльності, кампаніям з підвищення обізнаності та ініціативам із залучення громадськості ГО та НУО можуть підвищити обізнаність українців щодо екологічних проблем, надати громадянам можливість вимагати дій від політиків та мобілізувати підтримку "зелених" ініціатив на низовому рівні. Такий підхід зміцнює демократичне врядування й впроваджує у населення почуття причетності та колективної відповідальності за охорону довкілля.

3 ПРОБЛЕМИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

3.1 Проблеми імплементації ЄЗК в Україні

Проблеми імплементації Європейського Зеленого курсу можна розділити на дві основні частини – вплив військових дій та специфіка українського (екологічного) законодавства.

Вплив російського вторгнення на територію України завдає руйнівних ушкоджень усім областям фокусу ЄЗК, адже охоплює усі сфери життя в Україні – окрім зазначених руйнувань металургійної галузі, що були зазначені у Розділі 2.1, серйозні руйнування зазнала і природоохоронна галузь. За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, внаслідок російської збройної агресії, станом на даний час пошкоджено 812 об'єктів природно-заповідного фонду, які мають загальну площу 0,9 мільйона гектарів; 2,9 мільйона гектарів територій Смарагдової мережі; у ризиковій зоні опинилися 17 водно-болотних угідь міжнародного значення, які мають статус в рамках Рамсарської конвенції через своє унікальне біорізноманіття; 514 об'єктів природно-заповідного фонду, що складають площу 0,80 мільйона гектарів, залишаються окупованими; практично знищені два водно-болотних угіддя міжнародного значення: «Архіпелаг Великі та Малі Кучугури» та «Заплава Сім Маяків»; зруйнована вся заповідна зона (1588 гектарів), яка є найціннішою степовою ділянкою Джарилгацького національного природного парку (WWF Ukraine, 2023).

Енергетична галузь України також зазнала серйозних змін з початку повномасштабного російського вторгнення у 2022 р. Внаслідок пошкодження більшості енергогенеруючих станцій у країні і досі існує дефіцит потужностей. Так, у лютому 2022 року була зупинена робота Харківської ТЕЦ-5, Зміївської ТЕЦ, та Павлоградської ТЕЦ-3 у Дніпропетровській області, а також Кременчуцької ТЕЦ у Полтавській області. На Хмельницькій і Південноукраїнській АЕС були відключені енергоблоки через неможливість подачі згенерованої електроенергії до мережі та споживачам. За офіційними

даними, українські території, які перебувають під окупацією, налічують 27 середніх та великих електростанцій. На тимчасово окупованих територіях розташовані Запорізька АЕС і Запорізька ТЕС, Луганська ТЕС та Вуглегірська ТЕС, Приморська ВЕС та Ботіївська ВЕС, Каховська ГЕС, а також вісім місцевих теплових електростанцій (Чорний, В., 2022). Таким чином, видобуток електроенергії значно зменшився і створив дефіцит енергопостачання. Експорт української електроенергії, після різкого спаду, припинився (Українська Енергетика, 2024).

Під загрозою знаходяться і ґрунти України, що в подальшому матиме свій вплив на розвиток сільського господарства. Бомбардування та використання вогнепальної зброї спричинили велике забруднення ґрунтів значною кількістю важких металів і хімікатів, а затоплення вугільних шахт Донецького вугільного басейну за оцінками призвело до просочування метану та токсичних важких металів у ґрунтові води (ЕТТГ, 2022).

Підри́в греблі Каховської ГЕС 6 червня 2023 р. спричинив виснажливі руйнування для усього регіону (рис. 10). «Знищення греблі Каховської ГЕС за оцінкою військових відбулося через її мінування та підри́в окупаційними військами РФ. Як результат, у зоні лиха опинилося понад 16 тис людей та 80 населених пунктів. Руйнування греблі призвело до значних людських жертв та масштабної екологічної катастрофи і має всі ознаки воєнного злочину – екоциду» (Постанова про екологічні наслідки руйнування греблі Каховської ГЕС від Президії Національної Академії Наук (НАН) України, 2023).

Лише за перші 47 днів повномасштабного вторгнення РФ на територію України, ГО «Екодія» зафіксувала понад 100 екозлочинів (рис. 11). Екоцид з боку Росії означає дві речі – по-перше, вплив військових дій безперервно та непередбачувано вносять свої корективи в усі сфери, що потребують реформ; тим не менш, виснажливий стан довкілля та інших галузей вказує на нагальну потребу впроваджувати «зелений» курс відновлення.

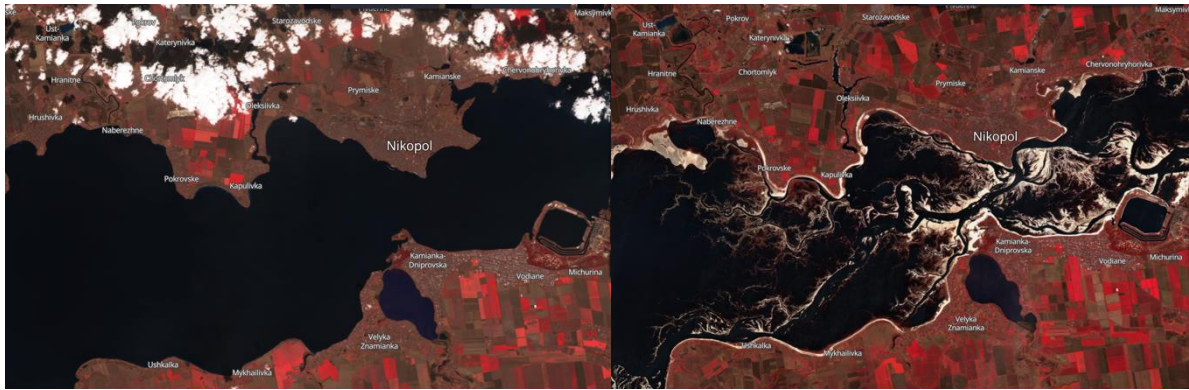

Рис. 10. Зображення Каховського водосховища станом на 25.03.2022 (зліва) та 24.03.2024 (зправа). Отримано з EO Browser, за доп. знімків Sentinel-2 L2A у комбінації False Color (канали 8, 4, 3)

Рис. 11. Кількість екозлочинів РФ по областях України станом на 10.04.2022 (ГО «Екодія», 2022)

Окрім військового впливу, в українському контексті імплементація Зеленого курсу має свої специфічні перешкоди з точки зору нормативної та загалом системної складової екологічного законодавства України. Фахівці стверджують – законодавство про захист довкілля в Україні має декларативний характер, і не несе в собі чітких інструкцій чи покарань за їх невиконання. «Натомість, українське екологічне законодавство встановлює загальні вимоги, визначає принципи, цілі, але не визначає шляхи їх досягнення» (Ladychenko, V.

& Golovko, L., 2017). Системні проблеми української екологічної політики були згодом визначені навіть Законом про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. До них входять:

- незадовільний рівень дотримання природоохоронного законодавства та екологічних прав і обов'язків громадян;
- незадовільний контроль за дотриманням природоохоронного законодавства та забезпечення невідворотності відповідальності за його порушення;
- неефективна система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та регулювання використання природних ресурсів, зокрема неузгодженість дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, незадовільний стан системи державного моніторингу навколишнього природного середовища (Верховна Рада України, 2019).

Неефективною є і система екологічного оподаткування в Україні. На відміну від ЄС, де надходження від екологічного податку перевищують їхні витрати і становлять значну частину загальних податкових надходжень, екологічний податок в Україні не виконує своєї фіскальної ролі – нинішня практика екологічного оподаткування в Україні не сприяє розвитку екологічно сталої економіки та забезпеченню екологічної безпеки, оскільки не створює належних стимулів для бізнесів для впровадження інноваційних, ресурсозберігаючих технологій (Yaroshevych, N.V. et al, 2021).

Опитування показують, що « (...) 95% українців вважають, що відновлення природи є важливим у повоєнній відбудові України. При цьому лише близько 26% готові платити за екологічність основних послуг, таких як доступ до якісної питної води, громадського транспорту, належного поводження з відходами. А близько 54% опитаних зазначили, що не братимуть участь у державних програмах підвищення енергоефективності будівель, якщо це призведе до зростання вартості комунальних послуг» (Українська Енергетика, 2023). Відсутність пріоритетності захисту довкілля показує гостру необхідність у

програмах, спрямованих на екологічну освіту громадян. Соціальна відповідність гарантує, що всі зацікавлені сторони розуміють і підтримують необхідність заходів із захисту довкілля – а коли нормативно-правові акти відповідають суспільним цінностям і пріоритетам, громадськість з більшою ймовірністю прийме їх і буде чесно дотримуватися. Необхідно розвивати культуру екологічної відповідальності, заохочуючи людей до впровадження сталих практик і добровільного дотримання нормативних вимог. Лише за допомогою колективних дій українського суспільства, Україна зможе виконати свій шлях до «зеленого» майбутнього.

Отже, окрім найочевиднішої перешкоди до встановлення екологічного порядку денного в Україні – руйнівного впливу російської агресії проти України, важливою проблемою є стан української екологічної політики, яка потребує значних реформувань, зокрема встановлення чітких покарань за екологічні правопорушення. Окрім цього, реформи потребує система екологічного оподаткування України – приведення екологічного податку до європейських стандартів має перспективу заохочити бізнеси та населення дійсно дотримуватися нових екологічних регуляцій та переходити на «зелені» технології як виробництва, так і управління. В порядку реформ також мають бути включені заходи для підвищення суспільної обізнаності про довкілля та важливість дотримання нових екологічних регуляцій.

3.2 Пропозиції вирішення проблем імплементації

Рекомендації щодо вирішення проблем імплементації Європейського Зеленого курсу стосуються багатьох параметрів.

По-перше, необхідна повне реформування української екологічної політики. Перехід від декларативного характеру до чітких визначень порушень та, головне, покарань за них, задасть чітку нормативно-правову базу для політики щодо довкілля. Ухвалення нових Національних планів та інших законів щодо захисту довкілля має здійснюватися лише з дотриманням прозорого формулювання законів та програм. До цього також входить прозорість та

відкритість даних – таким чином, усі дані та положення про захист довкілля мають бути доступними громадянам у відкритому доступі, як для забезпечення якісних громадських слухань (що є особливо важливим з точки зору ЄЗК), так і для загального підвищення обізнаності населення про стан довкілля та державної екологічної політики в Україні. Мають бути чітко розроблені або оновлені нормативні акти, як-наприклад, Національна програма адаптації законодавства до стандартів ЄС. Необхідно забезпечити високий рівень гармонізації законодавства у сфері охорони довкілля, стандартизоване використання цієї гармонізованої правової системи та практичне застосування принципу незворотної відповідальності громадян і підприємств за погіршення стану довкілля (Sirant, M. et al, 2022). Це, в свою чергу, має бути забезпечене чітким окресленням адміністративних та/чи кримінальних покарань.

Окрім цього, імплементацію ЄЗК полегшить суспільна екологічна освіта – підтримку громадськості шляхом узгодження норм із суспільними цінностями та пріоритетами, заохочує зміну поведінки в бік практик сталого розвитку та зменшує потребу в суворих заходах примусу через саморегулювання, що також сприяє довгостроковій стійкості шляхом залучення громадськості до постійних освітніх та просвітницьких зусиль. Важливість екологічної освітньої діяльності підкреслено в Рекомендації щодо навчання для зеленого переходу та сталого розвитку – текст Рекомендації специфічно зазначає, що Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 р. потребує впровадження практик екологічної освіти, а Стратегія молоді ЄС закликає всіх молодих людей бути екологічно активними та освіченими (Official Journal of the European Union, 2022).

Необхідно використовувати найбільші поточні можливості для імплементації ЄЗК – так, сьогоденній позитивній стан Міністерства цифрової трансформації України має перспективи плідної співпраці із Міністерством довкілля та природних ресурсів України. Успішна співпраця цих двох державних установ вже дає свої результати – нещодавно було запущено у роботу застосунок ЕкоЗагроза, що дозволяє дані моніторингових систем щодо якості повітря та рівня радіаційного забруднення по всій Україні, а також відслідковувати

актуальні факти екологічних загроз, спричинених російськими окупаційними військами; користувачі також мають змогу власноруч повідомляти про російські екологічні злочини (напр., пожежі військової техніки, лісові пожежі, розлив нафтопродуктів або токсичних речовин у ґрунт або водойму, викиди отруйних речовин у повітря, у т.ч. хлор, аміак, сірководень, синильна кислота, азотна кислота тощо) (Міністерство довкілля та природних ресурсів України, 2024). Така кооперація має заохочуватися і надалі.

Для ЄС необхідно продовжувати лінію підтримки України як політичної, так і фінансової. Механізм справедливого переходу, що належить до основного інструментарію ЄЗК, та ініціатива «FitFor55» має включати в себе Україну як повноправного перспективного партнера, надаючи Україні можливість розвиватися в «зеленому» напрямку разом з усією Європою. Підвищити ефективність уже наданої Європейським Союзом фінансової допомоги Україні, як-от останній пакет допомоги, визначений у розмірі до 50 млрд євро до 2027 р. у рамках програми «Ukraine Facility» (European Commission, 2024), може включення вимог до використання частини цих коштів на потреби екологічних реформ та оновлень. Чітке окреслення пріоритету на «зелене» відновлення та захист біорізноманіття та довкілля зменшить політизацію теми та має змогу задати покроковий план дій.

Окрім цього, необхідно впровадити моніторинговий механізм для відслідковування етапів імплементації європейської «зеленої» політики – таку рекомендацію слід використовувати не лише для України, а для усіх країн Східного Партнерства (Golubovska Onisimova et al., 2019).

Рекомендацій мають дотримуватися як українська сторона (рис. 12), так і європейська (рис. 13) – лише за умов чесної, вмотивованої співпраці, Європейський Зелений курс зможе оперативної знайти своє місце в українській екологічній політиці.

Рекомендації (Україна)

Рис. 12. Рекомендації для України щодо імплементації ЄЗК (ДІКСІ Груп, 2023)

Рекомендації (ЄС)

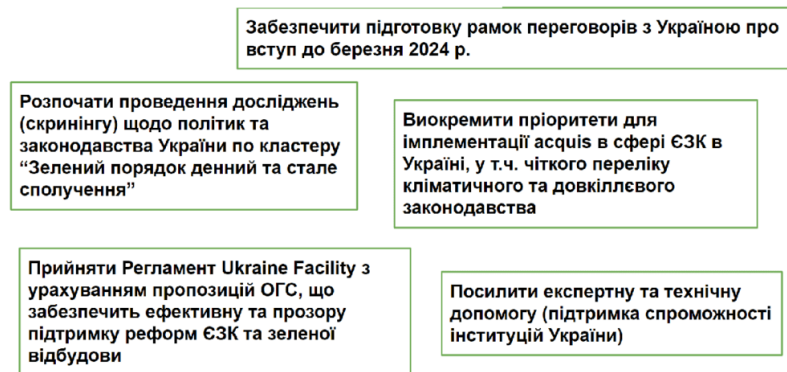

Рис. 13. Рекомендації для ЄС щодо імплементації ЄЗК в Україні (ДІКСІ Груп, 2023)

Отже, рекомендації з поліпшення імплементації ЄЗК в Україні стосуються усіх етапів введення нової політики – на етапі розробки необхідно повноправно залучати відповідні ГО та НУО, а також створити можливість громадських слухань для участі громадськості у питаннях довкілля. Під час імплементації окремих стратегій ЄЗК у український контекст необхідно забезпечити крос-секторальну співпрацю між відповідними інституціями для впевненості у комплексному позитивному впливі нових регуляцій на стан довкілля. Процес імплементації, в свою чергу, має проводитися під наглядом створених моніторингових інституцій. Зрештою, саме населення України має бути екологічно свідомим та впевнено регулювати свою діяльність щодо довкілля.

ВИСНОВКИ

Шляхом цього дослідження виявлено основні проблеми та можливості у галузях економіки України, що важливі в рамках Європейського Зеленого курсу. Таким чином, Україна має серйозні проблеми та потребу у реформації галузі переробки відходів для переходу до циркулярної економіки, поліпшень у галузі лісництва, зокрема припинення незаконних рубок лісової спадщини, та формування нового «зеленого» курсу енергетики – пріоритетно за ЄЗК, але й значною мірою вимушено через окупацію та руйнацію енергетичної та металургійної галузей через військову агресію Російської Федерації. В той же час, в ході дослідження виявлено певні позитивні можливості України в рамках майбутньої імплементації ЄЗК – наприклад, уже розвинене залізничне сполучення у транспортній індустрії, а також просунута та перспективна сфера діджиталізації, якість та темпи котрої на сьогодні є одними з найвищих в Європі. Галузь атомної енергетики, що вважається «зеленим» рішенням для європейської енергетики, також є достатньо розвиненою в Україні, хоч і потребує реновацій до нових екологічних та безпекових стандартів. Усі ці галузі мають привабливий інвестиційний клімат для вкладень Європейського Союзу, особливо в рамках Європейського Зеленого курсу, зокрема завдяки Механізму сталого переходу.

Імплементація Європейського Зеленого курсу є надважливим в рамках майбутнього вступу України в Європейський Союз. Незважаючи на різносторонню критику, таку як позиціонування загроз для ринку праці в карбоноінтенсивних індустріях, ЄЗК має бути основним орієнтиром для України у модернізації екологічної політики. Особливо важливе дотримання «зелених» європейських принципів для повоєнної відбудови України – заміщення важкої індустрії (металургійної, вуглевидобувної тощо) на альтернативні шляхи не лише мають шанс допомогти суспільству знайти нову нішу на ринку праці, але й пом'якшити руйнівні наслідки російської військової агресії. Екологічні заходи щодо захисту води, повітря та ґрунту зменшать навантаження на екосистему України, що наразі є виснаженою внаслідок бойових дій. Для досягнення цих

цілей необхідно побудувати стійку та злагоджену нормативно-правову систему екологічного законодавства в Україні, а також прозору систему оцінки впливу на довкілля (ОВД), яка буде підтримана не лише урядом з боку Міністерства охорони довкілля та природних ресурсів, але і відповідними бізнесами та проектами, що будуть проходити процедуру ОВД.

Таким чином, необхідно перейти від декларативного характеру екологічного законодавства до чіткого, із конкретним окресленням адміністративних та кримінальних покарань за екологічні правопорушення. Україна має ухвалити чіткі Національний плани щодо імплементації європейського законодавства про охорону довкілля, а також щодо енергетики та клімату, які повинні містити реалістичні та чіткі цілі, для зменшення політизації теми змін клімату та переходу до чітких дій. Ця перехідна фаза потребує встановлення системи моніторингу та контролю за виконанням цих планів, з обов'язковим врахуванням регулярного звітування перед громадськістю та міжнародними партнерами. Крім того, необхідно створити механізми стимулювання для підприємств та громадян, які дотримуються екологічних стандартів, і впровадження санкцій для тих, хто їх порушує. Запровадження чітких, прозорих та реалістичних планів дій є ключовим елементом для досягнення успішної імплементації європейських стандартів з охорони довкілля та енергетики в Україні, що в свою чергу сприятиме покращенню якості життя громадян і забезпечить сталість економічного та екологічного розвитку країни.

Дослідження показує – найефективніша робота щодо імплементації Європейського Зеленого курсу наразі здійснюється громадськими та неурядовими організаціями, зокрема аналітичними центрами, які часто підтримуються ЄС (напр., в рамках програми Прямиємо Разом). У роботу організацій, зокрема, входять щорічні та/або щоквартальні звіти щодо руху України до імплементації ЄЗК. Роль українського уряду, амбітна та ініціативна із часу представлення ЄЗК у 2020 р., з роками згасає – важливо розуміти, що імплементація європейських цілей щодо кліматичної нейтральності має знаходитися у пріоритеті держави. В той же час, робота ГО та НУО має всебічно

підтримуватися як європейським, так і українським урядом, адже такі організації часто володіють спеціалізованими знаннями та досвідом з екологічних питань, які можуть доповнити та поглибити розуміння політиків. Їх залучення гарантує, що політика ґрунтується на наукових даних і практичному досвіді, що призводить до більш ефективного та обґрунтованого прийняття рішень. Їхня участь допомагає забезпечити прозорість, підзвітність та демократичну легітимність процесу формування екологічної політики, тим самим сприяючи зміцненню довіри громадськості.

Основні пропозиції для полегшення імплементації Європейського Зеленого курсу в українську екологічну політику важливо спрямувати та донести як до українського уряду, так і до європейських партнерів. Розглянута проблематика імплементації Європейського Зеленого курсу в Україні доводить нагальну потребу у крос-секторальній, міжінституційній, демократичній та чітко спланованій роботі – лише в разі дотримання нових екологічних регуляцій усіма сторонами, від громадянського суспільства до українського та європейського управління, імплементація ЄЗК буде своєчасною та успішною.

У випадку України, Європейський Зелений курс – не лише шлях до «зелених» трансформацій для боротьби з наслідками зміни клімату, але й шлях до сталої повоєнної відбудови. Заходи, прийняті в рамках Європейського Зеленого курсу, зможуть надати українському населенню перспективу на високий поствоєнний рівень життя – енергоефективне і таким чином доступне житло, чистіше повітря та вода, нові робочі місця у сталих індустріях, – завдяки імплементації ЄЗК, українське населення має перспективу на «зелене» майбутнє, і мати високий рівень життя та здоров'я. Імплементація Європейського Зеленого курсу також матиме змогу полегшити відновлення понівеченого російською агресією довкілля України завдяки своїм всеохоплюючим цілям. Зрештою, імплементація ЄЗК надасть Україні вагомі переваги у перемовинах та майбутніх рішеннях щодо становлення держави повноправною членкинею ЄС.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 44% найцінніших природних територій України охоплені війною (2022). Українська природоохоронна група (UNCG). [Електронний ресурс]. URL: <https://uncg.org.ua/44-pzf/>
2. Вводиться в дію Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» (2017). Міністерство екології та природних ресурсів України [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vvoditsya-v-diyu-zakon-ukrayini-pro-ocinku-vplivu-na-dovkillya>
3. Вплив війни на природоохоронні території України (2023). WWF Ukraine [Електронний ресурс]. URL: <https://wwf.ua/?12163316/The-impact-of-war-on-protected-areas-in-Ukraine>
4. Європейський Зелений курс. Екодія, 2023 [Електронний ресурс]: <https://ecoaction.org.ua/ievropejskyj-zelenyj-kurs.html>
5. Європейський Зелений курс. Зовнішньополітичний та безпековий вимір участі України (2021). Українська Призма [Електронний ресурс]. URL: <https://prismua.org/wp-content/uploads/2022/01/Green-Deal.pdf>
6. За 47 днів повномасштабної війни ГО Екодія зафіксувала майже півтори сотні екозлочинів (2022). ГО «Екодія» [Електронний ресурс]. URL: <https://ecoaction.org.ua/za-47-dniv-pivtory-sotni-ekozlochyniv.html>
7. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (2019). Верховна Рада України. Закон України; Стратегія від 28.02.2019 № 2697-VIII
8. Зелена книга «Аналіз необхідних змін регуляторного поля в електроенергетичній галузі України для відповідності цілям Європейського зеленого курсу» (2022). PRO Платформа активного регулювання. [Електронний ресурс]. URL: <https://regulation.gov.ua/book/188-zelena-kniga-analiz-neobhidnih-zmin-regulatornogo-pola-v-elektroenergeticnij-galuzi-ukraini-dla-vidpovidnosti-cilam-evropejskogo-zelenogo-kursu>

9. Зелена книга «Взаємодія учасників ринку будівництва в розрізі життєвого циклу будівель та споруд» (2022). PRO Платформа активного регулювання. [Електронний ресурс]. URL: <https://regulation.gov.ua/book/182-zelena-kniga-vzaemodia-ucasnikiv-rinku-budivnictva-v-rozrizi-zittevogo-ciklu-budivel-ta-sporud>
10. Зелена книга «Реалізація Європейського зеленого курсу в транспорті та формування сталої мобільності» (2022). PRO Платформа активного регулювання. [Електронний ресурс]. URL: <https://regulation.gov.ua/book/180-zelena-kniga-realizacia-evropejskogo-zelenogo-kursu-v-transporti-ta-formuvanna-staloi-mobilnosti>
11. Зелена книга «Цифрова трансформація як основа Європейського зеленого курсу і відновлення». (2022) PRO Платформа активного регулювання. [Електронний ресурс]. URL: <https://regulation.gov.ua/book/184-zelena-kniga-cifrova-transformacia-ak-osnova-evropejskogo-zelenogo-kursu-i-vidnovlenna>
12. Зелений курс в Україні: складний рух до сталого розвитку (2023). Українська Енергетика [Електронний ресурс]. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/zelenyi-kurs-v-ukraini-skladnyi-rukh-do-stiikoho-rozvytku-31-03-2023>
13. Міндовкілля запустило застосунок ЕкоЗагроза (2024). Міністерство довкілля та природних ресурсів України [Електронний ресурс]. URL: <https://mepr.gov.ua/slider/mindovkilliya-zapustylo-zastosunok-ekozagroza-ta-zapros Huye-ukrayintsiv-vstupaty-do-ekologichnogo-bataljonu/>
14. Охорона лісів від незаконних рубок 2022. Державне агентство лісових ресурсів України. [Електронний ресурс]. URL: <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti/lisove-gospodarstvo/ohorona-i-zahist-lisiv/ohorona-lisiv-vid-nezakonnih-rubok>
15. Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 (2022). UNDP. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-08/6%20FINAL%20Tree%20Biodiversity%20Strategy_297x210mm_4%2B4_web_180822.pdf

16. Україна демонструє свою відданість європейській інтеграції, але пройти цей шлях без імплементації Зеленого курсу ЄС – неможливо. Адже це глобальна політика ЄС, яка сформована на десятки років (2023). Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. [Електронний ресурс]. URL: <https://mepr.gov.ua/ukrayina-demonstruye-svoyu-viddanist-yevropejskij-integratsiyi-ale-projty-tsej-shlyah-bez-implementatsiyi-zelenogo-kursu-yes-nemozhlyvo-adzhe-tse-globalna-polityka-yes-yaka-sformovana-na-desyatky-rok/>
17. Україна знов припинила експорт електроенергії (2024). Українська Енергетика [Електронний ресурс]. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/ukraina-znov-prypynyla-eksport-elektroenerhii>
18. Україна та Європейський Зелений курс #1. Квартальний огляд №1 (січень-квітень 2022 р.). Основні тенденції. Рекомендації. ГО «ДІКСІ Груп». [Електронний ресурс]. URL: https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2022/06/2022_q1_egdmonitor_ua-final_new_logo.pdf
19. Україна та Європейський Зелений курс. Річний моніторинговий звіт 2023 (2024). ГО «ДІКСІ Груп» [Електронний ресурс]. URL: <https://dixigroup.org/analytic/ukrayina-ta-yevropejskyj-zelenyj-kurs-richnyj-monitoringovyj-zvit-2023/>
20. Чорний, В. (2022). Вплив війни на енергетичну систему України. *Вісник Хмельницького національного університету*. Вип. 2. С. 196-202.
21. Які підприємства найбільше постраждали від російських окупантів. Список активів (2022). *Економічна правда*. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/12/685601/>
22. Blueprint for Business Leadership on the SDGs (2017). RELX SDG Resource Centre. [Електронний ресурс]. URL: <https://unglobalcompact.org/library/5461>
23. Can Ukraine help green the EU's farming sector? (2024) The Parliament. URL: <https://www.theparliamentmagazine.eu/news/article/ukraine-agriculture-europe-accession-sustainability>
24. Council Recommendation on learning for the green transition and sustainable development 2022/C 243/01 (2022). *Official Journal of the European Union*. URL:

- <https://www.europeansources.info/record/proposal-for-a-council-recommendation-on-learning-for-environmental-sustainability/>
25. Europe says “Deal!” to the Green Deal (2021). Прямуємо Разом, EU4Ukraine [Електронний ресурс]. URL: <https://eu4ukraine.eu/en/greendeal-en>
  26. European Green Deal Policies and Sustainability. Sustainable Development Solutions Network [Електронний ресурс]. URL: <https://egd-report.unsdsn.org/european-green-deal-policies-and-sustainability/>
  27. Eva Eckert & Oleksandra Kovalevska (2021). Sustainability in the European Union: Analyzing the Discourse of the European Green Deal. *JRFM*, 14(2), 1-22.
  28. Eyl-Mazzega, M. & Gherasim, D. (2022) The European Green Deal, Three Years On: Acceleration, Erosion or Fragmentation? Briefings de l’Ifri. URL: https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/eyl-mazzega_gherasim_european_green_deal_2022.pdf
  29. Farm to Fork Strategy. For a fair, healthy and environmentally-friendly food system (2020). European Commission URL: https://food.ec.europa.eu/system/files/2020-05/f2f_action-plan_2020_strategy_info_en.pdf
  30. Financing the green transition: The European Green Deal Investment Plan and Just Transition Mechanism (2020) The European Commission [Електронний ресурс]. URL: <https://fusionforenergy.europa.eu/news/how-can-nuclear-energy-help-europe-achieve-its-green-transition/>
  31. Golubovska Onisimova, Coşeru, Gavrilyuk et al. (2019) Environmental Reform and Climate Change Adaptation in the Eastern Partnership Civil Society. URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/EaP-CSF-Policy-Paper-on-Environment.pdf>
  32. Hereu-Morales, J., Segarra, A., & Valderrama, C. (2024). The European (Green?) Deal: a systematic analysis of environmental sustainability. *Sustainable Development*, 32(1), 647–661.
  33. How can nuclear energy help Europe achieve its green transition? (2023). Fusion for Energy. URL: <https://fusionforenergy.europa.eu/news/how-can-nuclear-energy-help-europe-achieve-its-green-transition/>

34. Integration into ENTSO-E. Key Results over Two Years (2019). HEK Укренерго [Електронний ресурс]. URL: <https://www.slideshare.net/slideshow/integration-into-entsoe-key-results-over-two-years/148257814>
35. Ladychenko, V., & Golovko, L. (2017). Implementation of European Environmental Policy in Ukraine: Problems and Prospects. *European Journal of Sustainable Development*, 6(3), 333.
36. Maucorps, A., Römisch, R., Schwab, T. & Vujanovic, N. (2023). The Impact of the Green and Digital Transition on Regional Cohesion in Europe. *Intereconomics*, 58, 102-110.
37. Nuclear power officially labelled as ‘strategic’ for EU’s decarbonization (2023). EURACTIV.fr. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/nuclear-power-officially-labelled-as-strategic-for-eus-decarbonisation/>
38. Phasing out coal? A challenge to European territorial cohesion in times of energy crisis (2022). The Vienna Institute for International Economic Studies. URL: <https://wiiw.ac.at/phasing-out-coal-n-569.html>
39. Pianta, M. & Lucchese, M. 2020. Rethinking the European Green Deal: An Industrial Policy for a Just Transition in Europe. *Review of Radical Political Economics. Union for Radical Political Economics*, 52(4), 633-641.
40. Sachs, J.D. et al. (2019) Six Transformations to achieve the Sustainable Development Goals. *Nat. Sustain.*, 2, 805–814.
41. Shevchenko, H., Petrushenko, M., Burkynskyi, B. and Khumarova, N. (2021). SDGs and the ability to manage change within the European green deal: The case of Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*, 19(1), 53-67.
42. Schunz S. (2022). The ‘European Green Deal’ – a paradigm shift? Transformations in the European Union’s sustainability meta-discourse. *Political Research Exchange*, 4, 2085121. <https://doi.org/10.1080/2474736X.2022.2085121>
43. Sirant, M., Yarmol, L., Baik, O., Andrusiak, I., & Stetsyuk, N. (2022). State policy of Ukraine in the sphere of environmental protection in the context of European

- integration. *Scientific Bulletin of National Mining University*, 2, 107-111.
<https://doi.org/10.33271/nvngu/2022-2/107>
44. Support to reforms of the Municipal Solid Waste Sector (MSW) in Ukraine (2024). SALAR International [Електронний ресурс]. URL: <https://salarinternational.se/salar/whatwedo/allprojects/projects/supporttoreformsofthemunicipalsolidwastesectormswinukraine.78433.html>
45. The European Green Deal and the war in Ukraine (2022). European Think Tanks Group (ETTG). [Електронний ресурс]. URL: <https://ettg.eu/wp-content/uploads/2022/07/The-European-Green-Deal-and-the-war-in-Ukraine.pdf>
46. The European Green Deal. European Commission [Електронний ресурс]. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
47. The Ukraine Facility. Supporting Ukraine's recovery, reconstruction, and path towards EU accession (2024). European Commission [Електронний ресурс]. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_en
48. Ukrainian Transmission System Operator, NPC Ukrenergo, joins ENTSO-E as new member (2024). ENTSO-E [Електронний ресурс]. URL: <https://www.entsoe.eu/news/2023/12/14/ukrainian-transmission-system-operator-npc-ukrenergo-joins-entso-e-as-new-member/>
49. Yaroshevych, N.B., Gutyj, B.V., Hrymak, O.Ya., Kushnir, L.P., Kalaitan, T.V., Kondrat, I.Y., Shevchuk, O.O. (2021). The state of environmental taxation in Ukraine and the main directions of reform. *Ukrainian Journal of Ecology*, 11(1), 350-359.
50. Circular Economy Action Plan (2020). European Commission. URL: https://environment.ec.europa.eu/strategy/circular-economy-action-plan_en
51. Zero Pollution Action Plan (2024). European Commission. URL: https://environment.ec.europa.eu/strategy/zero-pollution-action-plan_en